

cenný příspěvek potřebný k adekvátnímu poznání problematiky pozdně středověkého náboženského „disentu“ z netradiční roviny. Snahou o překlenutí propasti mezi zaběhnutými a dosud spíše novátorskými přístupy do budoucna poskytuje impulz k dalšímu výzkumu této mimořádně zajímavé problematiky.

Martin Wolf

Petr HONČ, *Spojenci i rivalové. Církev a stát v době platnosti solní smlouvy (1630–1782)*, Praha, Argo, 2021, 143 s., ISBN 978-80-257-3594-7

V roce 2021 se Petr Honč dočkal vydání své dizertační práce,¹ v níž položil pevný základ pro studium klíčových aspektů českých církevních dějin doby pobělohorské — solní smlouvy a solní pokladny (*cassa salis*), které představovaly hlavní prostředek pro hmotné zajištění římskokatolické církve. Toto dosud systematicky neprobádané téma poskytuje vhléd do vztahů nejen mezi státem a církví, nýbrž také církevním centrem a „periferií“ v podobě Českého království. To ostatně naznačuje i název původní práce. V obecné rovině se čtenář stává svědkem rostoucích centralizačních snah Vídně a Říma, které v 18. století vyvrcholí v konfliktu. Dozvídá se o správě pokladny a nakládání s jejími financemi, díky čemuž lépe pozná limity pobělohorské rekatolizace a odstředivé snahy pražských arcibiskupů po arciepiscopepátu Arnošta Vojtěcha z Harrachu.

Přestože kniha vyšla v edici *Každodenní život* nakladatelství Argo, dominantou jsou politické a církevní dějiny. Ty jen místy doplňují krátké pohledy do dějin práva, kriminality, mentalit a každodennosti, a to buď ve vyznačených několikastránkových exkurzech, nebo v krátkých odbočkách z chronologického postupu. Deklarován je i cíl zužitkovat téma pro studium dějin umění a kultury, a přispět aktualizací k probíhající debatě o církevních restitucích. Z pozice filologa pak autor navrhuje také důkladný rozbor listů církevních hodnostářů. Logickou volbou bylo vynechat detailní pohled optikou hospodářských dějin, který by však význam solní pokladny značně upřesnil. Tento pohled proto zůstává důležitým úkolem pro další badatele, kteří nyní mohou využít přehledné grafy příjmů a výdajů solní pokladny v přílohách.

Rozčlenění knihy smysluplně koresponduje se zaměřením na politické dějiny. V předmluvě Hončův školitel Tomáš Petráček zasazuje dílo do obecného kontextu církevních dějin, v osobnějším tónu podhaluje zákulisí vzniku díla a chválí kratší metodicky a aktualizčně zaměřené úvahy. Následuje literární prolog. První kapitola je přípravná, seznamuje čtenáře s dosavadním badáním počínaje barokními historiiky, s užitými prameny a v kompilačních kapitolkách s hlavními aktéry. Shromáždění rozsáhlé pramenné základny je samo o sobě velkým přínosem a přehled aktérů usnadní pochopení i čtenářům s ohniskem zájmu mimo církevní dějiny. Autor na tomto místě také jasně deklaruje cíle práce, obhájí členění a definuje svou metodu.

Ve druhé kapitole začíná chronologická linka, která vede přes dlouhá jednání o solní smlouvě až k její ratifikaci roku 1633. Třetí kapitola navazuje na počátek

¹ Petr HONČ, *Praha mezi Vídní a Římem. Solní smlouva a správa cassa salis v letech 1630–1782*, dizertační práce, Ústav dějin křesťanského umění KTF UK, Praha 2018.

faktického fungování solní pokladny v roce 1630 a dovádí čtenáře přes období formování a poslušnosti římské kurii až do zlomového roku 1710, kdy si nespokojený Řím vynutil vizitaci. Odsud už ale vede přímá cesta k definitivní ztrátě nadvlády církve nad solní pokladnou ve prospěch státu a jejímu včlenění do náboženského fondu roku 1782. Na tomto místě autor laikovi velmi stručně pomohl porozumět dalšímu vývoji hmotného zajištění české církve pomocí náboženských fondů až do současnosti, nechopil se však možnosti téma aktualizovat.

Druhá kapitola je zakončena právněhistorickým zamyšlením nad solní smlouvou a jedním pokusem o její zneplatnění. Do třetí kapitoly jsou více či méně organicky včleněny tři mikrohistorické exkurzy: o případu defraudace financí solní pokladny,² o vleklém soudním sporu hraběte Františka Antonína Berky z Dubé s královéhradeckým biskupem Janem Františkem Kryštofem z Talmberka a o ojedinělé žádosti dvou měst o podporu ze solní pokladny. Za cenu narušení soudržnosti textu autor získal prostor pro detailnější pohled na několik událostí a fenoménů. Mohl tak uplatnit v úvodu avizované dějiny mentalit, každodennosti, kriminality a práva.

Závěr práce kvalitně shrnuje poznatky, ale vyskytují se v něm dílčí argumenty a odbočky k metodám, které měly zaznít spíše již v jádru práce. Zvláště působí ku příkladu odstavec o využití relací nunciů ke studiu národních stereotypů.

Text je zpravidla jasný a přehledný, což je vzhledem k tématu a zvolené metodě velkým pozitivem. Jedinou výjimku zde tvoří volba několika různých označení pro jednu instituci. Svěžím dojmem působí užívání 1. osoby singuláru, stále však v kombinaci s ostatními možnostmi — autorským plurálem a pasivem.

Kniha nabízí některé příklady velmi hospodárného smýšlení církevních hodnostářů spravujících solní pokladnu a také rozdíly v pojetí vyžadování úroků; tato témata by si jistě zasloužila zpracování z pohledu hospodářských dějin a dějin mentalit. Příklad jednoho pozdějšího spisu určeného ke zneplatnění solní smlouvy pak nedokázal zcela ozřejmit, zda debata o smlouvě definitivně skončila roku 1633, nebo přetrvával významnější odpor například ze strany řeholních řádů.

Sám autor vcelku výstižně připouští označení své práce za „metodicky umírněný rankovský dějepis“. Je sporné, nakolik se podařilo včlenit do tohoto základního schématu odbočky k jiným metodám. Některé postupy avizované v úvodu dokonce v jádru práce jednoduše chybí. Jsou však pojmenovány a jsou k nim přiřazena dílčí témata a také skupiny pramenů. Výtky tedy přebíjí jednoduchá skutečnost — kniha *Spojenci a rivalové* je především materiálově velmi bohatou prací, která vrhá tolik potřebné světlo na vymezená témata a vytváří pevný základ pro jejich další studium z jiných úhlů pohledu, než bylo dosud obvyklé.

Michal Hokeš

2 Tento exkurz je zkrácenou verzí studie: Petr HONČ — Adéla HONČOVÁ, „Caso disgratiato“ aneb Nečekaný pád Viléma Zumackera, in: Oldřich Chládek — Tomáš Petrářek — Jan Síč — Veronika Stachurová Kucrová (edd.), Jdi svou cestou a nech lidi mluvit: variety sociálních a kulturních dějin, Praha 2018, s. 395–411.